

KAROLINJIOEN ETA OTONEN ALDIA

(ERROMANIKU-AURREA)

Basatiak, Eleizearen bidez, artu eben erromatarren jakintza eta alkartasunera eroan ebazan Barri Ona. Laster asi ziran Erroma koaren antzeko aginterriak sortzen. Lenengo karolinjioak eta gero Oton´ak.

VIII gizaldiaren azkenetan sortu zan Karlomagno´ren aginterria, lurgintza oiñarri dauala eta itxasotik urrin, salerosketa barik, eurentzat lurraren frutua ateratzen ebela.

Basatien jakintza oso laburra zan oraindiño eta Karlomagno bera be olako egoerearen frutua zan, errege aundia baiña irakurtzen eta idazten jakin barik. Baiña berak sortu eta indartu eban jakintza, Eleizeagaz bat eginda: parroki eskolak, lekaide-eskolak, gotzain-eskolak eta Akisgran´en Ikastetxe Nagusi arrigarria.

Ikastetxe nagusi onetan, Sebilla´ko San Isidoro´k egin eban antzera, mailla bi irakasten ziran: Trivium (gramatika, retorika ta dialektika) eta quadrivium (aritmetika, geometria, musika ta astronomia). Laguntzaille izan ziran San Beda, San Isidoro, Paulo diakonoa, Teodulfo, Eginardo edeslaria, Rabano Mauro, Eskoto Eriujena, Alkuino...

Baiña goazen iturrira: Galietan Pipino Txikia agertu zan jauntxuen artean nagusi eta erregetza beraganatu eban, feudodun jauntxuak inguruan ebazala. Aldi orretan sortaldeko Kaiser III Leon Isaurikoa zan, irudiak apurtu ebazana, eta II Esteban Aita Santuagandik banandu egin zan, orregaitik Aita Santua Pipino Txikiagara urreratu zan eta berau koroatu eban frankoen errege. Orrelan asi zan Karolinjioen Errege-etxe barria, erregerik ezagunena Pipino´ren semea zan Karlomagno dala eta or asi ziran Aita Santuaren laterriak.

Karlomagno 768n. urtean egin zan errege eta 800n. urtean Leon IX aitasantuak sarkaldeko Kaiser koroatu eban. Ori sortaldekoak oso txartu artu eben eta eleizea zatitzeko oiñarri bat izan zan.

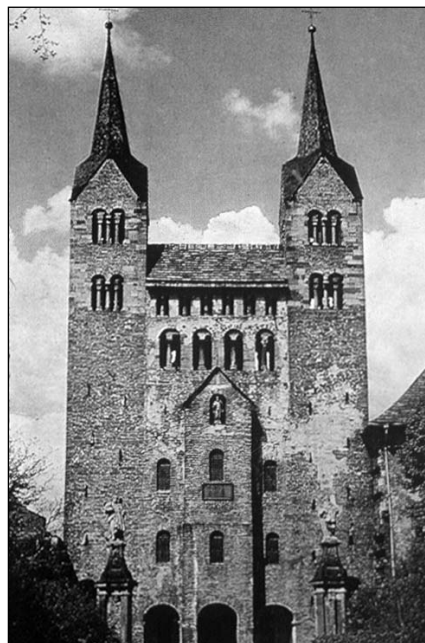
Beti agiri ziran inguruan feudoetako jauntxuak. Ludobiko, Karlomagnoen semea erregetazara eldu zanean (814-840) Verdun´eko itunean iru zati egin eban erreñua: Frankoak Karlos´eri, Lotario´ri erdialdea eta jermanoek Luis´eri.

Aldi orretan erria errukarri bizi zan. IX-XI gizaldiak dira. Jauntxuak ziran izerdi zurrupatzaille eta errian ez egoan ezelako jakintzarik. Jauntxuakaz batera zoriotsu

bizi ziran euren antzeko ziran gotzaiñak eta ez ain txarto onein eta erriaren bitartean egozan lekaideak. Errietako abadeak, ostera erritarren mailla errukarrian bizi ziran, jopuen antzera.

LEKAIDEAK: Begiratu dagiegun ain garrantzi aundia dauken lekaideai. Oneik feudodun-gotzain eta erriaren bitartean egozan, talde aundi eta indartsuetan. 800 lekaide eukazan monastegia ez zan aundia: Erdian eleizea ta liburutegia, gero lekaideak lan-taldeetan euren abatagaz eta inguruan orma sendoa. Lekaide-etxe osoaren buru Artximandrita zan.

Lenagoko lekaideak be badagoz baiña Nursia´ko Benito´ren Araudiak artu eban indar aundia. Onek sortaldetik, San Pakomio ta San Basilio biterteko zira-la ekarri eban bizikera au eta Kasino mendian emon eban asierea. VI-VIII gizaldien artean lan aundia egin eben Europa osora zabaldua. IX gizaldian lekaideak jopu eta esklaboak daukez eta jokabide okerrera jausi ziran.

Oton´darren aldiko abat-etxea.

Egoera orretan egozala, biziera barri bat agertu zan Kluny deritxon lekuan. Lekaide barri oneik, Kluni´tarrak be, geroago jokabide txarra artu eben indartsuegi be baziran eta: 1049n. urtean San Hugo Kluni´ko abatak 2000 lekaide-etxe daukaz menpean eta

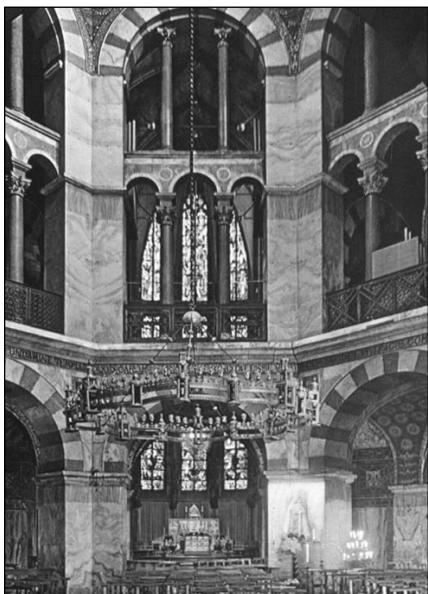
EDERTIA

Aita Santua'ri lagundu eutson Kaiser'en aurka bein baiño sarriago.

XI gizaldian San Bernardo'k bideratu ebazan Kluni'tarrak orretarako Zister sortuta. Izan ziran beste Barritzaille batzuk be, esaterako kamaldulatarrak, baiña zister izan zan erriaren alde geien lan egin ebana.

Zelan bizi ziran lekaideak? Klunitarrak ikasten eta antxiñako jakintza zabaltzen, bide batez otoiz asko eginda. Zister'tarrak lurgintza eta esku-lanean, "ora eta labora" agindua betetuz. Baiña danetik egiten eben guztiak. Euren artean sortu zan aldi aretako filosofia, edestia, lirika, epika eta abar. Erregegaiak be euren artean ikasten eben. Ori orrelan izan zan, esaterako, Leire'n eta Kordiba'ko Gregorio gotzaiña etorri jaken ikertzera. Gero onek eskutiz bat egin eutsen eurak goratzen, asko eta onak ziralako eta jakintza arloan sendo egozalako, batez euren liburutegi ederra goratzen dau.

Errien sorreran dagozan epika-olerkiak, erritarrak dirala esaten da baiña lekaideen artean sortuak dira, naizta gero juglarrak izan zabaldu ebezanak: Nibelungos, Chanson de Rolan, Mio Zid, Kantares de jesta...

Akisgran'eko Karlomagno'ren etxe ederrean eleizea.

Eder-lanak: Aldi oneitako edertia erromaniku aurrekoa da.

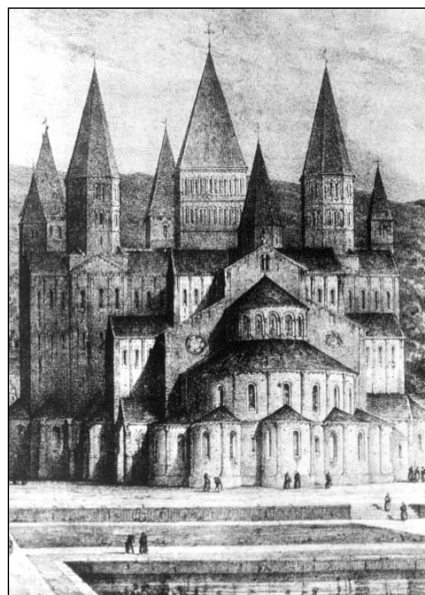
Karlomagno'k Akisgran'en egin eban etxe ederra, Bizantzio'tik etxegiñak eta Rabena'tik etxe-zatiak ekarrita. Irudigintzan be lan ederrak egin ebazan onein artean Karlomagno zaldi-gaiñean eta lan asko bitxie-

tan, liburuteko irudixuetan eta abar. Oton'darrak etxegintza ederra dauke baita miniaturak eta bitxiak be.

Karlomagno zaldi-gaiñean (Erromaniko-aurrea).

Aldi onetan Espaiña'n Asturias'ko arte Ramiro'tarra eta mozarabeena dagoz.

Kuni'ko abat-etxea: Emen asi zan lekaideen biziera barri bat.

Olazar'tar Martin'ek